

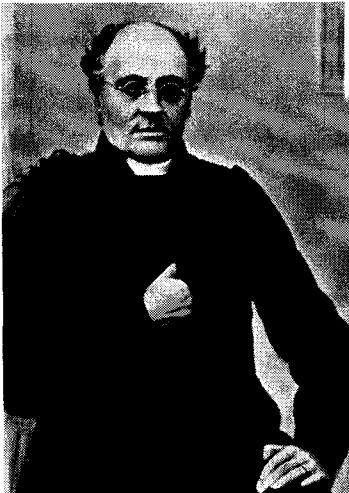
Reijo Pajamo

J. L. RONEBERG JA VIRSIKIRJA

Saatteeksi

Suomalaisen virsikirjan ympärillä on viime vuosina ollut monta merkittävää juhlaa. Vuonna 2001 juhlittiin vuoden 1701 ("Vanhan virsikirja") 300-vuotista taivalta. Vanha virsikirja, jossa ilmestyivät ensimmäisen kerran mm. suvivirsi "Jo joutui armas aika" (W 318), psalmivirsi "Herraa hyvää kiittää" (W 99) ja hautausvirsi "Sun haltuus, rakas Isäni" (W 245), oli virallisena virsikirjana lähes 200 vuotta vaikuttaen merkittäväällä tavalla suomalaiseen kulttuuriin, kirjallisuuteen ja herätysliikkeiden lauluperinteeseen.

Vuonna 2002 juhlinnan kohteena oli *Elias Lönnrotin* (1802–1884) syntymän 200-vuotismuisto. Suomalaisen virsikirjan uudistaminen oli Lönnrotille Kalevalan, Kantelettaren ja sanakirjan ohella neljäs suurtyö. Virallisten komiteaehdotusten lisäksi Lönnrot julkaisi kymmenkunta omaa ehdotustaan. Lönnrot itse ei kirjoittanut montakaan virttä, mutta sitäkin suurempi osuus hänellä oli vanhojen virsien muokkaamisessa ja uusien virsien kääntämisessä. Hän toi virsikirjaan ensimmäisenä mm. lähetysvirret ja kouluvirret. Lönnrotin merkityksen puki August Ahlqvist-Oksanen runoasuun seuraavasti: "Kalevala, Kanteletar, Virsikirja, Sanakirja kilvan kiittävät sinua, Turunmaa ja Pohjan puoli, Karjala ja kaikki Suomi aina muistavat sinua."

Lähde: www.sibelius.fi/suomi/elamankaari

Vuonna 2003 oli esillä ruotsalaisen *Lina Sandellin* (1832–1903) virret ja hengelliset laulut, koska hänen kuolemastaan tuli kuluneeksi 100 vuotta. Sandellin runoja on uudessa suomalaisessa virsikirjassa (1986) kaikkiaan kuusi, mm. "Päivä vain ja hetki kerrallansa" (nro 338) ja "Joka aamu on armo uus" (547).

Vuonna 2004 tulee kuluneeksi 200 vuotta *Johan Ludvig Runebergin* (1804–1877) syntymästä. Juhlavuonna keskitytään kansallisrunoilijamme elämäntyön kulttuurihistoriallisen merkityksen ja hänen isänmaallisten runojensa tarkasteluun ja uudelleen arvioi-

miseen jopa siinä määrin, että Runebergin virsirunous on vaarassa jäädä kokonaan huomiotta tai ainakin vähälle huomiolle. Ainakaan en teet eivät lupaa hyvää, sillä esim. Juhani Kohonen esitellessään Runebergin Otavan Suuren Encyklopedian 8. osassa mainitsee kyllä hänen kuuluneen virsikirjakomiteaan ja kirjoittaneen n. 60 virttä, mutta ei mainitse ainoatakaan virttä nimeltä. Niinpä seuraavassa artikkelissa tarkastellaan Runebergin elämäнкаarta, hänen osuuttaan maamme ruotsinkielisen virsikirjan uudistamistyössä ja hänen merkitystään suomenkieliselle virsikirjalle, sekä esitellään Runebergin virret vuoden 1986 suomenkielisessä virsikirjassa.

Pietarsaaresta Porvooseen

Elämänvaiheista

Johan Ludvig Runeberg syntyi Pietarsaaresta helmikuun 5. päivänä 1804 merikapteeni Lorens Ulrik Runebergin ja Anna Maria Malmin perheen

SÅNGER och VISOR

satta för blandad kvartett

Fjerde Häftet.

MEEEXKORS
1883.

Pris 1/2 Mark.

36. *Kejser N:o 7. Den 19de Konung Davids Psalms*

Sopran

Alt.

Tenor.

Bas.

11.

*Konungens ryddt sin Koning, a-var, Konungens Kärar
 112. Sjungen spraglar, vill för Sjungen Arbetets-dragen
 113. Kvar ett språk förmåns och höra, Sungen vöras,*

37.

Prisa den, den väsen gott; Säglet Skapars namn för-
 Af den del, den, i-vig är; Natt, som var, at natt, som
 Har ett ord han talas här, Har en suck, ett gud kan

Pöytä den, den väsen gott; Säglet Skapars namn för-
 Af den del, den, i-vig är; Natt, som var, at natt, som
 Har ett ord han talas här, Har en suck, ett gud kan

Pöytä den, den väsen gott; Säglet Skapars namn för-
 Af den del, den, i-vig är; Natt, som var, at natt, som
 Har ett ord han talas här, Har en suck, ett gud kan

Pöytä den, den väsen gott; Säglet Skapars namn för-
 Af den del, den, i-vig är; Natt, som var, at natt, som
 Har ett ord han talas här, Har en suck, ett gud kan

IV.

38.

Kunna, Herrens namn Sjunga utan hvila det.
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här

Kunna, Herrens namn Sjunga utan hvila det.
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här

Kunna, Herrens namn Sjunga utan hvila det.
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här

Kunna, Herrens namn Sjunga utan hvila det.
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här
 Sjunga, Herrens namn, Att den Höga spira här

IV.

seen. Koulunkäynnin hän aloitti Pietarsaassa, jatkoi sitä Oulussa ja Vaasassa, missä hän sai huonetoverikseen muutamaa vuotta vanhemman Fredrik August Ehrströmin, josta sittemmin tuli hänen runojensa keskeinen säveltäjä. Ehrström sävelsi kaikkiaan 14 laulua Runebergin runoihin, mm. Lähteellä ja Joutsen. Sakari Topelius kirjoitti: "Ehrström oli ensimmäinen, joka opetti meidät laulamaan, mitä Runeberg on runoillut."

Kirjoitettuaan ylioppilaaksi v. 1822 Runeberg aloitti klassisten kielten opinnot Turun akatemiassa. Opiskeluvuosinaan hän toimi kotiopettajana Saarijärvellä kapteeni af Enehjelmin ja kruununvouti Danielsonin perheissä, siirtyi alkuvuodesta 1826 Enehjelmin perheen mukana Ruove-

delle. Näinä vuosina Runeberg kuuli paljon Suomen sotaan liittyviä kertomuksia ja henkilökuvia. Runeberg liikkui paljon myös luonnossa, mikä heijastui runsaina luontokuvina ja -vertauksina hänen runoissaan (mm. Saarijärven Paavo, 1830 ja Hirvenhiihtäjät, 1832). Runeberg tutustui kapteeni Enhjelmin myötä Suomen sodan veteraaneihin, mm. vänrikki Pelanderin, jota on pidetty vänrikki Stoolin esikuvana (Vänrikki Stoolin tarinat, 1848, 1860). Suoritettuaan maisterin tutkinnon v. 1827 Runeberg toimi vuoden ajan kotiopettajana arkkipiispa Tengströmin perheessä Paraisilla. Täällä hän tutustui arkkipiispan veljentyttäreeseen Fredrika Tengströmiin, mikä johti kihlaukseen seuraavana vuonna. Väitelyään Medea-aiheesta v. 1830 Runeberg nimitettiin roomalaisen kirjallisuuden dosen-tiksi Helsingin yliopistoon (1830-37).

Runeberg toimitti Helsingin vuosinaan Helsingin Morgonbladia, ajoi voimakkaasti kansallisen kirjallisuuden julkaisemista, sekä osallistui aktiivisesti Lauantaiseuran toimintaan, jossa käytiin vilkkaita keskusteluja mm. ajankohtaisista kulttuurikysymyksistä. Tämän seuran piirissä syntyi ajatus myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Helsingfors Lyceumin perustamisesta. Runeberg toimi viimeksi mainitun opinahjon opettajana 1831-37. Vuonna 1830 ilmestyi Runebergin ensimmäinen runokokoelma *Dikter*, joka sisälsi hänen parhaat nuoruudenrunonsa. Lopullisen läpimurtonsa Runeberg teki v. 1836 ilmestyneellä Hanna-eepoksellaan, joka on kesäisen luonnon puitteisiin sovitettu ylioppilaan ja nuoren pappilaneidon heräävän lemmen tarina.

Runebergin petymykseksi hän ei saanutkaan toivomaansa roomalaisen kirjallisuuden apulaisen virkaa yliopistossa. Niinpä hän siirtyi v. 1837 Porvoon lukion vanhojen kielten, latinan ja kreikan lehtoriksi. Runeberg vihittiin papiksi v. 1838 ja hän toimikin tuomiokapitulin jäsenenä 1838-50. Vaikka hän samanaikaisesti toimi myös lukion rehtorina, silti aikaa runoiluun jäi riittävästi. Runebergille myönnettiin professorin arvonimi v. 1844.

Runeberg nimitettiin ruotsinkielisen virsikirjakomitean jäseneksi v. 1853. Hän julkaisi v. 1857 ruotsinkielisen virsikirjaehdotuksen, jossa oli n. 60 omaa virttä. Samana vuonna vietettiin kristinuskon maahan tulemisen 700-vuotisjuhlaa. Oman virsikirjaehdotuksen laatinut Runeberg vihittiin Helsingin yliopiston promootiossa teologian kunniatohtoriksi, mikä olisi oikeuttanut hänet jopa piispan virkaan. Runebergille kerättiin myös kansalaislahja (18 000 hopearuplaa), jonka J. W. Snellman luovutti juhlallisesti. Ru-

neberg kiitti sanoen: ”Meidän Herramme kuljettaa ihmisiä luokseen kahta eri tietä. Toisia hän kesyttää kurituksella, toisia hän nöyryyttää ylenpalttilla hyvyydellään. Minua hän on kuljettanut tätä jälkimmäistä tietä.”

Kansalaislahjan myötä Runeberg jätti opetusviran ja ryhtyi vapaaksi kirjailijaksi. Vuonna 1863 metsästysmatkalla tapahtuneen halvaantumisen seurauksena Runeberg oli vuoteen omana kuolemaansa (6.5.1877) saakka.

Virsikirjauudistuksen tausta

Ruotsissa 1800-luvun alussa vireille pantu virsikirjauudistus johti ns. Wallinin virsikirjan julkaisemiseen v. 1819. Vastaava uudistus käynnistyi Suomessa v. 1817, jolloin vietettiin uskonpuhdistuksen 300-vuotisjuhlaa. Virsikirjakomitean puheenjohtajaksi nimettiin arkkipiispa *Jaakko Tengström*. Tengström tunsu suurta mielenkiintoa Wallinia ja hänen virsikirjaansa kohtaan. Tengström oli suunnitellut, että Wallinin virsikirja voitaisiin ottaa käyttöön sellaisenaan Suomen ruotsinkielisissä seurakunnissa. Myös useissa yksityisissä lausunnoissa kannatettiin Wallinin virsikirjan käyttöön ottamista Suomessa.

Kiinnostuksesta Wallinin virsikirjaa kohtaan kertoo se, että Pöytyän kirkkoherra *Carl Helenius* julkaisi v. 1826 ”Uudet Suomalaiset Kirkkovirret”-kokoelman, jossa oli suuri joukko Wallinin virsikirjan virsiä suomennettuna. Helenius julkaisi v. 1837 täydellisen suomennoksen Wallinin virsikirjasta. Myös Lemin kirkkoherra *J. Roschier* julkaisi v. 1836 Wallinin virsikirjan suomennoksen nimellä ”Psalmi-Kirja. Ruotsista Suomeksi kääntö”. Heleniuksen käännöksiä pidettiin ala-arvoisina, myös Roschierin käännökset saivat ”murhaavan” arvostelun. Kritiikkiä esitettiin myös virsikirjakomitean taholta. Monet Wallinin virsikirjan virsistä menivät ”yli yleisen käsityskannan”, joten niitä oli vaikea ottaa käyttöön Suomessa. Yleisen hyväksynnän sai ainoastaan periaate, jonka mukaan virret voitaisiin asettaa samaan järjestykseen, mitä oli noudatettu Wallinin virsikirjassa.

Tengströmin johtama komitea otti v. 1836 ilmestyneeseen ja 752 virttä sisältäneeseen ehdotukseensa ”Uusia Virsiä, Kirkossa ja kotona veisattavia” kaikkiaan 142 virttä Wallinin virsikirjasta. Eniten suomennoksia olivat tehneet P. J. Ignatius (43), Jaakko Tengström (24), J. A. Cleve (14) ja C. Helenius (14). 29 käännökselle ei tiedetty tekijää. Yrityksistä huolimatta Tengströmin komitean ehdotus jäi ”makaamaan hyllyille”, koska suurin osa kansaa oli edelleenkin vuoden 1701 virsikirjan ”pauloissa”. Niinpä

uudistustyö pysähtyi toistaiseksi ja tyydyttiin ottamaan uusintapainok-
sia edellisestä virsikirjasta.

Wallinin virsikirjan arvostelu jatkui vielä kauan sen jälkeenkin, kun
Tengströmin komitean ehdotus (1836) oli julkaistu. Åbo Tidningarin mie-
lestä komitean ehdotus jäljitteli liikaa Wallinin virsikirjan virsiä. Helsing-
fors Tidningarin mukaan virsien kieli oli parantunut, mutta virsien vanha
sisällisyys, sydämellisyys ja raamatullisuus olivat muuttuneet. Voimakasta
kriitikkiä esittivät etenkin heränneet, jotka toivoivat, ettei ”Ruotsin hie-
nostunut ja pilattu maku ulottuisi Suomeen”. He kritisoivat Wallinin vir-
sikirjaa myös siksi, että siinä on ’tyhjää hyveoppia’. Suomessa ei myös-
kään hyväksytty Wallinin virsikirjan valoisaa ihmiskäsitystä. Virsikirjaan
haluttiin myös sellaisia uusia aiheita kuin pakanalähetyt ja sisälähetyt.

Runebergin virsikirjaehdotus 1857

Uusi vaihe suomalaisen virsikirjan uudistamisessa alkoi v. 1853, jolloin ase-
tettiin komitea tarkastamaan käytössä oleva ruotsinkielinen ja suomen-
kielinen virsikirja. Maamme ruotsinkielisissä seurakunnissa oli edelleen
käytössä Ruotsin virsikirja vuodelta 1695 (Gamla svenska psalmboken). Ruot-
sinkieliseen virsikirjakomiteaan nimettiin arkkipiispa Edvard Bergenheim
(puheenjohtaja) sekä jäseniksi piispat C. G. Ottelin ja R. V. Frosterus, prof.
B. O. Lille, Vaasan koulun rehtori Lars Stenbäck ja J. L. Runeberg. Pian
kuitenkin katsottiin tarpeelliseksi asettaa erillinen komitea uudistamaan
suomenkielistä virsikirjaa. Tätä työtä johtamaan kutsuttiin prof. Elias
Lönnrot. Ruotsinkielisen komitean työn tärkeäksi periaatteeksi muodos-
tui kunnioittava asennoituminen vanhoja virsiä ja virsikirjoja kohtaan.
Koska Wallin oli Ruotsin virsikirjaa uudistaessaan hylännyt yli 200 van-
haa virttä, päättivät suomalaiset komiteat luopua Wallinin noudattamista
periaatteista sekä Tengströmin komitean ehdotuksesta (1836) ja ottaa uudis-
tuksen lähtökohdaksi vuoden 1695 virsikirjan. Komitean mielestä virsikir-
jaa ei tulisi rakentaa vain sivistyneistöä varten, vaan myös suuren yleisön
vaatimukset oli huomioitava. Tästä syystä vanhoja virsiä oli säilytettävä
mahdollisimman paljon ja poistettava ainoastaan ”hengettömät, sisällyk-
settömät ja muuten sopimattomat vanhat virret”.

Runeberg oli maineensa kukkuloilla, kun sai kutsun ruotsinkieliseen
virsikirjakomiteaan (senaatin kutsukirje 25.4.1853). Tuolloin hänellä oli tekeillä
Vänrikki Stoolin tarinoiden toinen osa (ensimmäinen osa oli ilmestynyt 1848).

Runeberg jätti Värikin ja ryhtyi muokkaamaan vanhoja virsiä ja kirjoittamaan uusia. Alun perin oli tarkoituksena, että komiteaan kutsutut runoilijajäsenet Runeberg, Stenbäck ja Lille laatisivat kukin oman ehdotuksensa. Kun komitea kokoontui ensimmäiseen kokoukseensa helmikuussa 1854, kävi selville, että Runeberg oli paneutunut tehtävään muita syvällisemmin. Niinpä uudistamistyö annettiin kokonaan Runebergin tehtäväksi. Tälle työlle Runeberg omisti aikaansa pääsiäiseen 1856 asti.

Muokkaustyössään Runeberg joutui usein poikkeamaan Wallinin tekemistä ratkaisuihin, joihin sisältyi 'sievisteleviä lausetapoja'. Wallinin virsikirja (1819) sisälsi 200 vanhan virren muokkausta, kun taas Runebergin ko-

Förslag

till

Swenskt Psalmbok

för

De Evangeliskt-Lutheriska Församlingarne

i

Storfurstendömet Finland.

Sellingfors,

Finnska Litteratur-sällskapets tryckeri, 1857.

Psalmbokförslag 1857

mitean tarkoituksena oli säilyttää ruotsinkielisessä virsikirjassa 300 vanhaa virttä sekä ottaa 100 uutta virttä. Runeberg teki työnsä suurella intensiteetillä ja edistyi siinä niin vauhdikkaasti, että vuoden 1855 toukokuun alussa hän oli Ruotsin vuoden 1695 virsikirjan muokkauksessa jo virressä 224. Seuraavan vuoden pääsiäiseksi (23.4.1856) hän sai valmiiksi oman virsikirjaehdotuksensa, jonka tarkastamisen komitea suoritti vuoden 1857 helmikuussa. Komitean työtä on Runeberg kuvannut seuraavasti: ”Minun esittämäni virsiehdotukset käytiin yhdessä läpi rivi riviltä, sana sanalta, punnittiin, leikeltiin, paikkailtiin ja siliteltiin niin huolellisesti, ettei siinä säästetty henkilöä eikä vaivaa. Jokainen sana, mikä ei näyttänyt kestävän koetusta, hylättiin kursailematta, ja uusi pantiin tilalle milloin minkin ehdotuksesta, ja mies se, joka keksi ensiksi paremman sanan. Mitä sydämellisin ystävyys säilyi komiteassa jäsenten kesken.”

Runebergin virsikirjaehdotus (*Förslag till Svensk Psalmbok för de Evangeliskt-Lutherska Församlingarne i Storfurstendömet Finland*) ilmestyi keväällä 1857 samoihin aikoihin kun Suomessa vietettiin kristinuskon maahan tulemisen 700-vuotisjuhlaa. Ehdotus sisälsi 413 virttä, niiden joukossa n. 60 Runebergin omaa virttä. Strömborgin mukaan Runeberg sepitti kaikkiaan 66 virttä, joista yhdeksää pidettiin mukaelmana. Runebergin kootuissa teoksissa hänen virsiensä lukumäärä on 62. Runebergille oli kuitenkin pettymys, ettei hänen virsikirjansa tullut sellaisenaan käyttöön. Runebergin ehdotusta arvioi kriittisesti mm. piispa F. L. Schauman, jonka arvostelulla oli epäsuotuisa vaikutus papistoon. Runeberg ei ollut tottunut saamaan runoudestaan tämäntyyppistä arvostelua. Runebergin virsiä käsiteltiin jatkossa sellaisella vapaudella, jota Runeberg ei voinut sivuuttaa vaihtolollaan.

Ruotsinkielinen virsikirjakomitea kokoontui uudelleen v. 1863 tutustukseen Runebergin virsikirjaehdotuksen saamaan kritiikkiin, jota olivat esittäneet mm. pastori J. H. Roos, professori Adolf Moberg, C. G. Essen ja Alfred Kihlman. Heidän kritiikkinsä kohdistui yksittäisten virsimuokauksen lisäksi virsiteksteissä esiintyneisiin dogmaattisiin puutteisiin. Runeberg ei ollut tässä kokoontumisessa enää mukana heikentyneen terveytensä vuoksi. Niinpä *Lars Stenbäck* sai tehtäväksi korjailla ehdotusta. Stenbäck laati uuden ehdotuksen, mikä valmistui v. 1866. Hän ei epäröinyt puuttua myöskään Runebergin omiin virsiin. Niinpä Stenbäck poisti mm. virren ”Hur ljuft det är att komma” (On Herran templissä), mikä on Toivo Kuulan säveltämänä ollut hyvin suosittu hengellinen laulu ja otettu

myös vuoden 1986 suomenkieliseen virsikirjaan. Seuraavassa vaiheessa ruotsinkielistä ehdotusta muokkasi *Zacharias Topelius*, joka käänsi saksalaisia virsiä piispa F. L. Schaumanin esityksestä sekä innostui kirjoittamaan myös uusia virsiä. Tämä ehdotus valmistui v. 1869. Sitä ei voitu sellaisenaan hyväksyä, koska siihen liittyi 13 virren liite, jota pidettiin käytännön kannalta epämukavana.

225. **G**u dyr klenod, en klar och ren, Dö un-
nats här att äga, Den perler, guld
och ädelsten På långt när ej uppvägga, En stätt, den
öppersta på jord, Fä wi vår egen kassa; Den stätten
är Guds helga ord, Som hörer till öf alla.

2. När annat, som wi alte wärdt Allt äga här och
spara, All rost och mal och tid förtärdt, Hör upp vår
fröjd att wara, När dagens verk förgås med hast, Ja,
före än afton stundat, Står än Guds ord så nytt och
fast, Som när det först wardt grundadt.

3. Det bräcks af ålder ej och tid, Om den och ewigt
räckte, Det går med samma kraft och frid Från slägte
och till slägte, Det warar lugnt och oförvætt, När an-
nat allt har farit, Det har ej annan ändalykt In Gud,
som början warit.

4. Det kära ord, det enkla ord, Som mensker dock
förgäta, Hwar är en menskelig wisdom spord, Sem sig
dermed kan mäta? Hwar wisar werlden öf en grund,
Så fast att derpå bygga, Som ordet af Guds egen
mund, Det ewiga och trygga?

5. Har du det ordet sökt till stöd, När andra stöd
dig swikit, Från werldens haf des storm och nöd In i
den hamnen wilit; Då wet du hwar du tryggas wid,
Hwar du kan fasthet finna, Då känner du en ort af
frid, Dit inga serger himna.

6. Som wattenfågeln dyker ned I sjårdens klara
bölja, Allt minsta släkt af stoft dermed Från sina win-
gar följa, Så twär sig anden ren och klar I ordets
djup det klara, Och känner att hans hem det är, Det
han i fröjd kan wara.

7. Wälsignadt ware, Gud, ditt namn, Och utan ände
prisadt, Allt du till säker tröst och hamm Öf alla wägen
wisat! Hvem är nu fattig, hvem är rik, När ej ditt
ord öf fattas? Den ena har, den andra lit, In det
som mest må stättas.

Vuonna 1870 voimaan astuneen kirkkolain mukaan kirkollisten kirjojen valmistaminen tuli tapahtua kirkolliskokouksen asettamissa komiteoissa ja kirkolliskokouksen oli saatava ennen päätöksentekoa seurakuntien ja pappeinkokousten lausunnot. Vuonna 1876 pidetyssä ensimmäisessä kirkolliskokouksessa ei voitu käsitellä Runebergin eikä myöskään Stenbäckin ja Topeliuksen laatimia ehdotuksia, vaan asetettiin uusi virsikirjakomitea. Topeliuksen johdolla toiminut komitea julkaisi v. 1880 ehdotuksen, joka oli järjestyksessään jo neljäs. Siinä Runebergin työ pääsi jälleen oikeuksiinsa, mm. joitakin hänen virsiään, joita edellisissä ehdotuksissa oli poistettu, palautettiin nyt virsikirjaan.

Vuoden 1886 kirkolliskokous hyväksyi seurakunnalliseen käyttöön uuden suomenkielisen virsikirjan lisäksi uuden ruotsinkielisen virsikirjan. Se oli ensimmäinen maamme ruotsinkielisten käyttöön tarkoitettu virsikirja, mistä suurin kiitos lankeaa Runebergin suorittamalle työlle. Vuoden 1886 ruotsinkieliseen virsikirjaan tuli lopulta 53 Runebergin virttä, suomenkieliseen 23 virttä. Runebergin virsiä suomensivat mm. Elias Lönnrot, A. Oksanen, Julius Krohn (Suomio) ja K. M. Kiljander. Lönnrot käänsi mm. Isänmaan virren ”Sun kätes, Herra voimakkaan”. Oksanen suomensi neljä virttä Säkeneitä -kokoelmaansa. Alpo Noponen teki 1900-luvun alussa Runebergin virsien kokonaissuomennoksen. Lauri Viljanen valitti sitä, ettei Otto Manninen suomentanut lainkaan Runebergin virsiä. Ottamalla vuoden 1886 suomenkieliseen virsikirjaan Runebergin, Topeliuksen ja Lönnrotin virsien lisäksi muiden suomalaisten runoilijoiden virsiä, kirkolliskokous pyrki tietoisesti kasvattamaan suomalaisen virsikirjan kansallista identiteettiä.

Runebergin merkitystä Suomen virsirunoudelle ei pidetty niin merkittävänä kuin Wallinin merkitystä Ruotsille ja Grundtvigin Tanskalle. Vaikka Lauri Viljasen mukaan Runebergin virret jäivät hänen isänmaallisten runojensa varjoon, 1920-luvulla tehdyssä tutkimuksessa todettiin Runebergin virsien olleen käytetyimpiä kuin muiden runoilijoiden. Runebergin virsien keskeisiksi teemoiksi muodostuivat isänmaan rakkaus, lähimmäisenrakkaus ja luonto. Hän toi virsissään esille myös sen, mikä seurakunnalle oli kaikkein rakkainta - Jumalan sana. Siksi hänen virtensä ovat vakiinnuttaneet asemansa suomalaisessa virsikirjassa ja olleet hyvien sävelmävalintojensa johdosta myös paljon laulettuja.

Seuraavassa esitellään vuoden 1886 suomalaisessa virsikirjassa olevat

Runebergin virret. Mukaan on liitetty näyte niiden ensimmäisestä suomennosehdotuksesta sekä myös lyhyt sävelmäesittely.

Runebergin virret vuoden 1986 suomalaisessa virsikirjassa

Virsi 124

Käy köyhään sydämeeni

Kuusisäkeistöinen virsi Träd in i detta hjerta ilmestyi Runebergin virsikirjaehdotuksessa (Förslag till Svensk Psalmbok) v. 1857 numerolla 179. Säkeistömäärä putosi vuoden 1886 virsikirjassa jo neljään, jollaisena se on säilynyt nykypäivään saakka. Maria Joutsenen suomentamana virsi ilmestyi Suomen Lähetyksen kokoelmassa Hengellisiä Lauluja ja Virsiä v. 1900.

Hengellisiä Lauluja ja Virsiä 1900 nro 15

Jumalan Henki pyhä, käy kurjaan sydämeen!

Mä surren tunnen yhä, Kuin on se syntinen.

Puhdistaa sitä minä En voi, vaan yksin Sinä,

Oi riennä avukseni!

Virttä on alusta alkaen sekä suomen- että ruotsinkielisessä virsikirjassa laulettu saksalaisella sävelmällä vuodelta 1524, joka lukeutuu uskonpuhdistusajan tunnetuimpiin koraaleihin (*Herr Christ, der einig Gott's Sohn*). Virren levollinen sävy ja selkeä rytmillinen hahmo sopivat erittäin hyvin virren sisältöön, jossa ihminen tunnustaa sydämensä köyhyyden ja syntisyyden. Hän tunnustaa myös voimattomuutensa, ettei kykene poistamaan syntiturmelustaan ja siksi pyytää Pyhän Hengen apua. Virren suosiioon lienee vaikuttanut toisaalta sen puhutteleva sisältö, toisaalta onnistunut sävelmävalinta.

VK 1938: 106 Käy köyhään sydämeeni

Fs 1986: 114 Kom till mitt arma hjärta (sama sävelmä)

7. För Barn.

329. Jag lyfter ögat mot himmelen Och knäpper
hop mina händer; Till dig, o Gud,
som är barnens vän, Min häg och tanke jag wänder.

2. Glad är att prisa och tacka dig, Och gerna vill
jag det göra; Jag wet det wist att du ser på mig
Och ej försmår att mig höra.

3. Tack för allt godt, du mig ständigt ger, Att känna,
älska och äga; Tack, gode Fader, för mycket mer, An
jag kan nämna och säga.

4. Jag är en planta uti din gård, För ewigheten
uppdragen, Jag war knapt till, när i faderswård Af
dig jag redan war tagen.

5. Så håll utöfwer mig än din hand, O Fader för-
utan like, Och låt mig wära för lifwets land, Som
är ditt himmelska rike.

Psalmbokförslag 1857

8. Lasten wirfä.

410. Mä silmän' luon ylös taitwaasen Ja käten' yh-
tehen liitän; Sua, Herrä, ystävä lapsien,
Mä sydämestäni kiitän.

2. Ah iloist' on sua ylistää, Ja mielellän' mä sen teen-
kin; Mä tiedän: et mua hyljää sä, Waan katjot myös
wähäiseentkin.

3. O kiitos taitesta, mitä joi Sun armoa armasta
mulle, O kiitos muustakin, jot' en woi Mä tyystin lau-
sua sulle!

4. Mä olen taini sun tarhasas Ja warten taiwaasta
luotu, Sun isällisehen huomahas Jo syntymästäni suotu.

5. Mua suojaa sä, Jä armoinen, Sun Pentes woimalla
wielä, Ja tieni johdata taitwaasen, Jjäiseen elohon siellä!

Vuoden 1886 virsikirja

Virsi 183

On meillä aarre verraton

Virttä *En dyr klenod, en klar och ren* on sanottu Runebergin kauneimmaksi virreksi. Se ilmestyi 7-säikeistöisenä Runebergin virsikirjaehdotuksessa numerolla 225. Virren ensimmäinen suomennos ilmestyi jo seuraavana vuonna Kristillisiä Sanomia -lehdessä. Virsikirjakomitean jäsen Knut Legat Lindström muokkasi käännöstä edelleen v. 1860.

Knud Legat Lindström 1860

On aarre meillä arvoisin, Jon verroin kaunis kulta
Ja kivet kalliimmatkin On tomu vaan ja multa.
Tuo kallis lahja taivahan, Tuo paras aarteemme
On pyhä sana Jumalan, Kun soi hän omaksemme.

Virren lähtökohtana on Jumalan sanan ainutlaatuisuus. Havainnollistaakseen tätä Runeberg vertaa Jumalan sanaa maalliseen aarteeseen - jalokiveen, jonka rinnalla kaikki muu on vain multaa. Uusimmassa suomenkielisessä virsikirjassa vuoden 1938 virsikirjan ilmaisu ”ja kivet kalliimmatkin on” on muutettu muotoon ”myös jalokivi kallein on”, koska komitean halusi käyttää Runebergin omaa ilmaisua ”jalokivi” (ädelsten). Havainnollistaessaan Jumalan sanan merkitystä ihmiselle Runeberg käyttää vertausta, jota pidetään virsikirjan kauneimpana luontovertauksena:

6. Kuin vesilintu lahdella käy alle veden pinnan
ja huuhdottuaan sulkansa taas nostaa puhtaan rinnan
niin puhdistuu myös henkemme sanassa kirkkahassa
ja liikkuvansa tuntee se olossaan oikeassa.

Alpo Noponen 1906

Kuin uimalintu ulappaa sinistä siivin viiltää,
se sulkansa niin puhdistaa, sen kirkkaat siivet kiiltää;
niin henki Herran sanassa pois tahransa voi pestä,
saa viihdytystä, riemua pyhästä lähtehestä.

Tämänkin virren suosioon lienee paljolti vaikuttanut onnistunut sävelmävalinta. Saksalaiset ovat jo poistaneet Burkhard Waldisin hienon sävelmän virsikirjastaan, meillä siitä tuli eräällä tavoin ”bestseller” juuri Runebergin virren myötä.

VK 1886: 142	Meill' ompi aarre verraton
VK 1938: 162	On meillä aarre verraton
Fs 1986: 199	En dyr klenod, en klar och ren (sama sävelmä)

Virsi 186

Nyt kuinka kiittäisimme

Virressä *Hur skole vi dig prisa* (nro 237/1857) oli alkuaan yhdeksän säkeistöä. Sittemmin säkeistömäärä on pudonnut kuuteen. K. M. Kiljanderin ensimmäinen suomennos ilmestyi käsikirjoituksena.

K. M. Kiljander

Mitenkä taidan kiittää Sua Herra armostas,
Ja elämäni liittää Sun pyhään sanahas?
Eii tunne sydämeni Toittesi hyvyyttä,
Ei arvaa aatokseni Sun armos syvyyttä.

Tekstiä muokkasivat vielä Elias Lönnrotin ja Julius Krohnin johtamat komiteat ennen kuin virsi otettiin vuoden 1886 virsikirjaan. Virren perusteemana on Jumalan sana ja sen merkitys. Runeberg puhuu 'uskonpuhdistajan suulla' siitä, miten tärkeää on kuulla Jumalan sanaa, sen tuomaa hyvyttä ja valoa ja unohtaa maailman viisaudet, joiden kuulemisesta seuraa sokeus. Virttä on kutsuttu Runebergin uskontunnustusvirreksi. Suomalaisessa virsikirjassa virttä lauletaan Noormarkusta muistiin merkityllä toisinnolla, kun taas ruotsinkieliset ovat valinneet Kuortaneelta muistiin merkityn toisinnon. Mielenkiintoista sävelmä-valinnoissa on se, että molemmat ovat suvivirren (nro 571/1986) sävelmän toisintoja..

VK 1886: 145

Ah, kuinka voinen kiittää

VK 1938: 165

Ah kuinka kiittää voisin

Fs 1986: 200

Hur skall vi rätt dig prisa (eri sävelmä = VK 136)

Virsi 196

On Herran temppeleissä

"On Herran temppeleissä" (*Hur ljvot det är att komma*) on kauan aikaa ollut suosittu hengellinen laulu. Runebergin nelisäkeistöinen teksti on tullut tunnetuksi Alpo Noposen suomennoksena (julk. Aamuvartio-lehdessä 1904), vaikka tekstin ensimmäinen suomennos ilmestyi jo v. 1894 kokoelmassa Rauhansäveliä.

Alpo Noponen 1904

On Herran templiin tulla Suloista lapsenaan,
Siell' sielut saavat olla Kuin liljat tarhassaan.
Ne kääntää kukkasensa Janoisna Herraan päin.
Hän taivaan kastehensa Suo heitä virkistää.

Tekstissään Runeberg korostaa Jumalan sanan merkitystä. Kun Kristuksen valtakunnassa kaikuu ylistys ja yhteinen virsi, kuka voisi jäädä sen

(porttien) ulkopuolelle? Luontokuvauksia sisältävää tekstiä lienee pidetty liian romanttissävyyisenä, koska sitä ei aikaisemmin ole kelpuutettu suomenkieliseen virsikirjaan. Runon tunnettavuutta lisäsi huomattavasti se, että siinä on Toivo Kuulan sävelmä vuodelta 1918. Kuula kuoli keväällä 1918 Viipurissa ampumavälikohtauksen seurauksena ollessaan vasta 35-vuotias. Sävelmä on Kuulan viimeisiä sävellyksiä, joka julkaistiin v. 1920 Hengellisiä lauluja ja virsiä -kokoelman nuottipainoksessa.

Virsi 367

On autuasta Jeesukseen

Kuusisäkeistöinen virsi *Säll den, hvars hopp till Jesus står* ilmestyi Runebergin virsi-kirjaehdotuksessa numerolla 201 ja tuli vuoden 1886 suomenkieliseen virsikirjaan Julius Krohnin suomennoksena.

Julius Krohn 1886 nro 112

Se autuas, ken Jeesukseen, Jos kuinka käypi luottaa;

Sill' ystävähän tämmöiseen Ei turvatakaan suotta.

Hän ystävä on parahin, Jok' auttaa voi ja tahtookin,

Suruissa, iloissakin.

Virren raamatullisena pohjana on kertomus Kaanaan häistä (Joh. 2: 1-11). Teksti kuitenkin puhuu Kristuksen tuomasta lohdutuksesta: Kristus ei karta sairasta eikä tervettä, hän saapuu kaikkialle, niin surukoteihin kuin hääjuhliinkin. Virren viimeisessä säkeistössä oleva ”viinivertaus” on saanut hieman poikkeavan ilmaisun: ”Kyyneleet iljuomaksi muuttuvat voimastasi.” Sävelmä on painettu Saksassa Wolff Köpfelin kokoelmassa Psalter v. 1538.

VK 1886: 112 Se autuas, ken Jeesukseen

VK 1938: 130 Se autuas, ken Jeesukseen

Fs 1986: 273 Säll den vars hopp till Jesus står (sama sävelmä)

Virsi 410

Maailman tungoksessa käy

Kuusisäkeistöinen virsi *Havd vilje vi på världens torg* ilmestyi Runebergin virsikirjaehdotuksessa numerolla 202 ja otettiin K. M. Kiljanderin suomentamana vuoden 1867 virsikirjaehdotukseen.

K. M. Kiljander

Turulla turhan maailman Miks vielä vaellamme

Ja joutilasna seisotaan, Ketä me odotamme?

Mut eikö kenkään käskekään, Vaadi työväkehensä?

Meit eikö Herra pyydäkään Nyt viinämäkehensä?

Virren pohjana on Jeesuksen esittämä vertaus viinitarhan työmiehistä (Matt. 20: 1–6). Runeberg varoittaa ajatuksesta, että olisi liian myöhäistä tehdä parannus ja viittaa Jeesuksen sanaan yhdennestästoista hetkestä. Runeberg on antanut virrelle hyvin persoonallisen sisällön, sillä hän tunnustaa tulleensa itsekin liian myöhään Jeesuksen luo.

K. M. Kiljander

Minäkin myöhä Jeesuksen Tykön lähenen raukka

Kun olen orja turhuuden Ain ollut näihin saakka;

Mua kutsuttiin, vaan lihani Mun tahtoani voitti;

Epäilin, viivyin vieläki Kun iltatähti koitti.

Alpo Noponen

Mä saavuin, Jeesus, luoksesi niin myöhään harhatieltä,

mun sielun' turhuus vangitsi, hitaisuus painoi mieltä;

mua kutsuttiin, mut maailman ja lihan mieliks elin,

näin päivän illaks muuttuvan, epäilin, viivyttelin.

Alkuosan vapaa kerronta muuttuu loppusäkeistöissä rukouksen muotoon. Virsi ei nyky muodossaan ole enää ”puhdasta” Runebergiä, sillä kolmannen säkeistön on kirjoittanut Inkoon kirkkoherra Jakob Henrik Roos ja virren virsikirjaan muokannut Lars Stenbäck. Suomenkielisessä virsikirjassa virren sävelmänä on toisinto Sortavalasta, kun taas ruotsinkieliset käyttävät saksalaista sävelmää (= VK 183)

VK 1886: 115

Miks' täällä maailman turulla

VK 1938: 132

Miks maailman käy turuilla

Fs 1986: 416

O människa, o vandringsman (eri sävelmä)

Suomalainen Virsikirja

ewangelis=lutherilaisille seurakunnille

Suomen Suuriruhtinaanmaassa.

Syväkshyttö Suomen toiseska yleisesä kirkolliskokoukseska w. 1886.

Ohjepainos.

Helsingissä 1888.

Beilin ja Gös's'in osakeyhätön kirjapainoska.

Virsi 431

Ken on mun lähimmäiseni

1800-luvulla virsikirjaan tulivat uutena ryhmänä evankeliumiparafrasit. Niistä hyvänä esimerkkinä on Runebergin virsi *Hvem kallar du din nästa här*, joka pohjautuu vertaukseen Laupiaasta Samarialaisesta (Luuk. 10: 25-37). Runeberg aloittaa 7-säkeistöisen virren nuorukaisen kysymyksellä: "Ken on mun lähimmäiseni ja ketä eläissäni mun rakastaman pitäisi kuin omaa itseäni, mun isäni, mun äitini, mun veljeni, sisareni vai parhain ystäväni? (1. säk.) Ja vastaa Jeesuksen tavoin: "Jokainen alla auringon, miss' elomme on suotu, vaikk' usko, kieli toinen on, on lähimmäiseks luotu" (2. säk.), ts. jokainen ihminen maailmassa kieleen ja uskoon katsomatta on lähimmäinen, olipa hän lähellä tai kaukana. Runebergin tulkinta sanalle "lähimmäinen" on Henrik Andersénin mukaan varsin moderni ja radikaali oman aikansa taustaa vasten. Mielenkiintoisen näkökulman Jeesuksen antamaan vastaukseen tuo myös Alpo Noponen suomennosehdotuksessaan, jossa hän nostaa esiin uudet sukulaisuussuhteet sekä heimoveljeyden.

Alpo Noponen

Vai onko sinuun liittynyt hän heimoveljeydellä,

on lanko, sisko sieveryt tai taatto, äiti hellä?

Sun lähimpäs lie ystävä?

Tai onnen sen saa jokainen, on kristinusko kellä?

Virsi heijastaa sitä suvaitsevaisuutta, mikä on Runebergin kristillisyydessä kaikkein keskeisintä. Se kertoo myös, miten paljon Runeberg arvosti Raamattua, Jumalan Sanaa. Vaikka virsi onkin evankeliumivirsi, se on parhaimmillaan myös opetusvirsi. Runebergin runoissa, sotarunoissakin, on keskeisessä asemassa ihmisiä yhdistävä pyrkimys eikä vihollisen (vihamiehen) mustaaminen ja alentaminen. Virren ensimmäinen suomennos ilmestyi Kristillisiä Sanomia -lehdessä samana vuonna Runebergin virsikirjaehdotuksen kanssa. C. G. von Essenin muokkaamana se otettiin vuoden 1867 virsikirjaehdotukseen.

K. G. von Essen 1867 nro 211

Ken on se lähimmäiseni, Jota kuin itseäsi

Sun rakastaman pitävi Maan päällä eläissäsi?

Isäsikö? Vai äitiskö?

Vai veljesi, sisaresi? Vai armaat ystäväsi?

Sittemmin tekstiä ovat muokanneet Elias Lönnrot sekä Niilo Rauhala vuoden 1984 virsikirjaehdotukseen. Virsi on yksi arvokkaimpia ja kauzeimpia Runebergin virsiä, myös ajankohtainen, koska siinä neuvotaan

rakastamaan lähimmäistämme uskoon, kieleen tai rotuun katsomatta. Virressä on saksalaisen Burkhard Waldisin sävelmä vuodelta 1553.

VK 1886: 125 Ken ompi lähimmäiseni
VK 1938: 143 Ken ompi lähimmäiseni
Fs 1986: 475 Vem kallar du din nästa här (sama sävelmä)

Virsi 459

Taivaat kaikki valtiaansa

10-säkeistöisen virren *Himlars rymd sin konung ärar* (1857 nro 37) raamatullisena pohjana ovat psalmin 19 sanat: ”Taivaat julistavat Jumalan kunniaa, taivaanvahvuus ilmoittaa hänen kättensä tekoja. Päivä sanoo päivälle ja yö ilmoittaa yölle”. Runeberg ilmoittaa virressään sen, mikä hänelle itselleen oli kaikkein rakkainta, Jumalan luomakunnan suuruus. Virsi heijastaa myös sitä Runebergin luontoa kohtaan osoittamaa ihailua, joka ilmeni varsinkin Saarijärvellä ja Ruovedellä vietettyjen vuosien aikana. Luonto oli hänelle kuin ”temppeli”. Joissakin runoissaan Runeberg nimittää lintuja Jumalan seurakunnaksi ja aurinkoa papiksi, joka saarnaa Jumalan hyvyttä ja avaa hänen tekonsa ihmissilmälle. Myös lähimmäisen rakkauden tulisi olla niin laaja, ettei sillä ole lainkaan rajoja. Lars Stenbäck piti Runebergin psalmivirttä ”kauniina ja komeana, mutta silti jääkylmänä”. Virren ensimmäisen suomennoksen laati K. L. Lindström v. 1858.

Knut Legat Lindström 1858 nro 90
Herran kunniaa ilmoittavat, Julistavat
Avaruudet taivasten;
Vahvuus töitä käsiensä, Ihmettensä
Kunnioittelee kiittäen.

Virttä ovat suomen- ja ruotsinkieliset laulaneet alusta lähtien K. J. Moringin sävelmällä. Kalvolassa syntynyt Moring (1832–68) opiskeli musiikkia kotimaassa Rudolf Lagin johdolla ja kahteen otteeseen Leipzigin konservatoriossa. Koulujen laulunopettajana ja kuoronjohtajana toiminut Moring tuli tunnetuksi yksin- ja kuorolaulujen säveltäjänä. Virren 459 sävelmä syntyi alkuaan Runebergin psalmitekstiin ja julkaistiin v. 1863 kokoelmassa *Sänger och visor*.

VK 1886: 333 Taivaat julki julistavat
VK 1938: 396 Taivaat kaikki valtiaansa
Fs 1986: 450 Himlars rymd sin konung ärar (sama sävelmä)

Virsi 490

Mä silmät luon ylös taivaaseen

Virren *Jag lyfter ögat mot himmelen* (1857 nro 329) suosioon lienee paljolti vaikuttanut sen onnistunut sävelmä, joka on Rudolf Lagin käsiälää. Toisaalta voidaan myös todeta, että se on ollut käytetyimpiä kouluvirsiä ja kastevirsiä. Aarni Voipio sanookin eräässä kirjassaan tästä virrestä osuvasti: ”Se kohta virsikirjassa, jota lasten kädet kaikkein eniten kuluttavat.” Runeberg tekee kysymyksen: Mitä varten lapsi on olemassa? ja vastaa: Kiittääkseni Luojaansa. Virren teemaksi nousee Jumalan suojelus ja varjelus, mikä on lapselle tärkeää. Virren ensimmäinen suomennos ilmestyi v. 1863 Suomen Evankelinen Seuran julkaisussa otsikolla ”Lapsille”. Myös K. M. Kiljander teki oman suomennosehdotuksensa, mikä julkaistiin virsikirjan lisäyksessä v. 1868 (4. säkeistö alkoi ”Mä taimi olen sun *pellossas*”).

Suomen Evankelinen Seura 1863

Mä seison käteni ristissä,
Päin taivast silmäni käännän,
Sun puolees, lapsien ystävä,
Mä nöyräst ylennän äänen.

K. M. Kiljander 1868 nro 511

Mä nostan silmäni taivaaseen
Ja käten' ristihin liitän,
Jumala, ystävä lapsien,
Sinua muistan ja kiitän.

Alpo Noponen 1906

Mä silmät luon ylös taivaallen,
vien käden kättäni vasten;
sun puolees nousevat aatoksen',
oi Herra, ystävä lasten.

Virren säveltäjä, Helsingin Nikolainkirkon kanttori *Rudolf Lagi* (1828–68) toimi Lönnrotin johtaman virsikirjakomitean musiikkiasiantuntijana. Tämä tehtävä johti hänet tutkimaan suomalaista virsiperinnettä ja virsisävelmien alkuperäisiä muotoja sekä myös säveltämään virsiä, koska pääosa virsikirjan sävelmistöstä oli saksalaista ja ruotsalaista alkuperää. Lasten virren 490 lisäksi toinen tunnettu Lagin sävelmä on Matti Paavolan virressä ”Jo joudu, mun sieluni, heräämähän” (nro 311a).

VK 1886: 410

Mä silmän' luon ylös taivaaseen

VK 1938: 477

Mä silmät luon ylös taivaaseen

Fs 1986: 492

Jag lyfter ögat mot himmelen (*sama sävelmä*)

Virsi 541

Yö synkkä on jo hälvennyt

Kuusisisäkeistöinen aamuvirsi *I mörker höljs ej jorden mer* ilmestyi Runebergin virsikirjaehdotuksessa numerolla 352. Virren keskeiseksi teemaksi muodostuu valo - pimeys. Kristus on ainoa valomme, vain hän voi poistaa pimeyden sydämistämme. Virren sisällöstä nousee esille myös lohdutuksen sana: uusi päivä tuo uuden armon. K. M. Lindströmin suomennos otettiin vuoden 1868 virsikirjalisäykseen.

K. L. Lindström 1868 nro 545

Yö mennyt on, ja päivä taas
Valonsa meille antaa;
Suo meille, Isä laupeas,
Se uuden armon kantaa!

Virren myöhemmissä muokkauksissa säkeistömäärä väheni viiteen. Kun suomenkieliset ovat pitkään käyttäneet sävelmänä pohjoismaista ko-raalia, ruotsinkieliset ovat vastaavasti käyttäneet saksalaista sävelmää 1500-luvulta.

VK 1886: 441

Yö pimeineen on hälvennyt

VK 1938: 519

Yö synkkä on jo hälvennyt

Fs 1986: 508

I mörker höljs ej jorden mer (eri sävelmä, ei suom. virsikirjassa)

Virsi 573

Maa vaikka synnin tähden

11-säkeistöinen vuodenaikavirsi *Hur skön är än ej jorden* ilmestyi Runebergin virsikirjaehdotuksessa (1877) otsikolla Maan hedelmällisyys. Vaikka virsi liikkuukin kesäisissä tunnelmissa, sen sisältökuvissa ovat vastakkain katoavaisuus ja katoamattomuus. August Ahlqvistin suomentamana se otettiin vuoden 1868 virsikirjalisäykseen.

August Ahlqvist 1868 nro 469

Oi kuinka ihanasti
Maa yhä kukoistaa,
Sit' ehkä raskahasti
Syntimme rasittaa

Myöhemmissä muokkauksissa (Julius Krohn ja Heikki Vaahtoniemi) virren säkeistömäärä väheni ensin yhdeksään, myöhemmin vielä seitsemään. Su- viaikaan sijoittuvaa virttä on alusta lähtien laulettu saksalaisen Melchiop- r Vulpiuksen sävelmällä, mikä yleistyi Suomessa vasta 1800-luvulla, vaikka itse sävelmä oli syntynyt jo 200 vuotta aikaisemmin. Virren suosio poh-

jautuu epäilemättä hyvään sävelmävalintaan, vaikka se ei ole kyennyt kilpailemaan kahden muun 'suvivirren': "Jo joutui armas aika" (nro 571) ja "Taas kukkasilla kukkulat" (nro 572) kanssa.

VK 1886: 474 Kuink' ihmeinen viel' aina

VK 1938: 559 Maa vaikka synnin tähden

Fs 1986: -

Virsi 577

Sun kätes, Herra, voimakkaan

Virsi *Bevara, Gud, vårt fosterland* (1857 nro 321) on evankeliumivirsien ohella Runebergin lauletuimpia virsiä, joka on vakiinnuttanut aseman keskeisenä isänmaallisten tilaisuuksien virtenä. Virressä tulevat esille kansallisruoailijan rakkaus omaan maahan ja kansaan sekä rohkea luottamus Jumalan hyvien tarkoitusten toteuttamiseen kansakunnan elämässä. Virressään Runeberg käyttää vertausta kukasta ja sen hoitajasta. Isänmaansa hän sulkee Suuren Puutarhurin huolenpitoon ja hoitoon. Niin kuin kukka tarvitsee aurinkoa voidakseen kasvaa ja kukoistaa, niin tarvitsee Suomen kansa Jumalan sanaa pysyäkseen oikealla tiellä ja kehittyäkseen vapaudessa ja valossa. Sen vuoksi virsi päättyy rukoukseen, että Jumalan sana olisi ainoa kansamme johdattaja ja suunnannäyttävä. Sen ensimmäinen suomennos julkaistiin jo virren ilmestymisvuonna Lasten Suometar -lehdessä (1857). Vaikka Alpo Noponen oli tehnyt suomennosehdotuksensa jo v. 1906, nykyinen suomenkielinen teksti pohjautuu v. 1923 ilmestyneen virsikirjan lisävihkon käännökseen ("Isänmaan puolesta"). Virren säkeistömäärä on pysynyt koko ajan samana (9 säk.).

Alpo Noponen 1906

Suo, Herra, kätes voimakkaan
ain olla turva Suomenmaan,
niin sodassa kuin rauhassa
ja murheen, onnen aikana.

Lisävihko 1923

Sun kätes, Herra, voimakkaan
Suo olla turva Suomenmaan
Niin sodassa kuin rauhassa
Ja murheen, onnen aikana!

Vaikka kysymyksessä on varsin keskeinen isänmaan virsi, sen sävelmäkysymyksessä ovat suomen- ja ruotsinkieliset ajautuneet eri käytäntöön,

mikä on vaikeuttanut virren käyttöä esim. kaksikielisissä tilaisuuksissa. Kun suomenkieliset käyttivät sävelmänä Kangasalan koraalikirjassa 1600-luvulla ollutta sävelmää, ruotsinkieliset ovat alusta pitäen laulaneet virttä saksalaisen Johann Crügerin sävelmällä. Viimeisessä virsikirjauudistuksessa yritettiin löytää yhteinen ratkaisu, mutta kumpikaan osapuoli ei halunnut luopua nykyisestä käytännöstä. Virsikirjakomitea suunnitteli virren b-sävelmäksi ns. Kothenin hymniä (VK 1986: 545).

VK 1886: -

VK 1938: 462

Fs 1986: 546

Sun kätes, Herra voimakkaan

Bevara, Gud, vårt fosterland (eri sävelmä, ei suom. virsikirjassa)

Virsi 593

Maan päällä aina ihminen

Osastoon ”Matkalla ja siirtolaisena” sijoitettu *En vandringsman är menskan här* ilmestyi Runebergin virsikirjaehdotuksessa numerolla 355 8-säkeistöisessä muodossa. Ehkä parhaiten omalla alallaan Runeberg oli kuvaillessaan virsissään ihmisen elämää ja sen tarkoitusta. Virsi *En vandringsman är menskan här* on sananmukaisesti matkallaolijan tai matkamiehen virsi, jonka matkaa turvaa matkasauva, ennen muuta Jumala, joka kulkee ”muuttolintusen” rinnalla, kulkipa tämä maalla tai merellä. Matkaan päänä on tai vaan riemu. August Ahlqvistin suomennos on vuodelta 1866 ja ilmestyi seuraavana vuonna Lönnrotin komitean virsikirjaehdotuksessa.

August Ahlqvist 1867 nro 337

Tääll' ihminen on matkamies,

Joll' aina vaan on eessä tie

Pois kaukaisehen maahan;

Vaikk' olkoon kuinka kotonaan,

Hän tääll' on aina vieras vaan,

Ja outo olossahan.

Virren sävelmä on keskiajalta, painettu Saksassa v. 1530.

VK 1886: 423

VK 1938: 499

Fs 1986: 562

Tääll' olet outo matkamies

Oot täällä outo matkamies

En vandringsman är mänskan här (sama sävelmä)

Virsi 609

Jää hyvästi nyt, sinä maailma jää

Viisisäkeistöisessä virressään *Jag tager farväl, jag bjuder godnatt* (1857 nro 382) Runeberg pohtii kärsimystä ja ylösnousemususkoa hyvin koskettavalla tavalla. Vaikka Runebergin ”hyvästijättövirsi” on sijoitettu osastoon Kuolema ja iankaikkisuus, siinä on piirteitä myös kärsimysvirrestä. Virttä voisi kutsua myös ristinkantajan virreksi. Runoilija ikään kuin seisoo Kristuksen ristin juurella ja pohtii elämän tarkoitusta turvanaan elävä Herra. K. M. Kiljanderin suomennoksena virsi otettiin Lönnrotin komitean virsikirjaehdotukseen v. 1867.

K. M. Kiljander 1867 nro 381

Jää hyvästi nyt sinä, maailma, jää!

Mun lähtöni joutuu nyt aivan;

Jo rintani riutuu, ja painuva pää

Jo vaipuupi vuoteelle vaivan;

Pois murheista nukkunen kohta.

Mä rukoilin Herraani vaivoissan',

Hän minua kuullut on armoissaan,

Jo lapsensa nyt Hän kuoleman lepoon johtaa

Hienosta sisällöstään huolimatta Runebergin virsi on jäänyt varsin vähäiselle käytölle. Ranskalaisen Louis Bourgeoisin melodia vuodelta 1551 on uniikkisävelmä, mikä lienee syynä sävelmän vähäiseen käyttöön.

VK 1886: 497 Jää hyvästi, nyt sinä maailma, jää!

VK 1938: 581 Jää hyvästi, nyt sinä maailma, jää!

Fs 1986: -

Muita Runebergin virsiä

Edellisten virsien lisäksi vuoden 1986 virsikirjassa on vielä yksi Runebergin virsi *On meille Herra Jumala* (nro 191), jonka Niilo Rauhala komitean pyynnöstä yhdisti kahdesta Runebergin virrestä: *Hvad säger nu vår Herre ja Guds helga bug förmimmer jag*. Edellisen, kuusisäkeistöisen virren suomensi Elias Lönnrot v. 1867 (Lakinsa Herra Jumala on meille julistanut). Jälkimmäisen 9-säkeistöisen virren suomensi K. L. Lindström v. 1860 (On kyllä käskys, Jumala).

Runeberg ruotsinsi omaan virsikirjaehdotukseensa saksalaisen Paul Gerhardtin virren ”Maailman ääriin kaikukoon” (nro 86) sekä uudisti ruotsalaisen Olof Kolmodinin virren ”Herra, annat sanassasi” (nro 185) sekä kaksi ruotsalaisen Haqvin Spegelin psalmivirttä: ”Taas ahdistuksen alla” (nro 351) ja ”Siion, kutsu kansat maan” (nro 421).

Vuoden 1938 virsikirjassa oli kaikkiaan 22 Runebergin virttä. Niistä jäivät pois vuoden 1986 virsikirjasta seuraavat seitsemän virttä:

- 136 Pois maailma, sun hekumas (7 säk)
Bort, world, med all din ståt och prakt
- 146 Ah mistä nyt mä avun saan (5 säk.)
Hvad skall då bli, hur skall då gå
- 163 Herra, kun sä sanassasi (7 säk)
Ordets Herre, du som gifvit
- 370 Miks ristin alla valitan (5 säk)
Hvi käns mig tungt det kors jag bär
- 403 Ylistä Herraa, sieluni (6 säk)
Upp, lofva Gud, min själ, hvar stund
- 454 Oi meno murheen alhossa (9 säk)
O lif i denna jemmerdal
- 568 Nyt vaivoista vain kuulla saa (5 säk)
Nu spörjes gråt och klagoljud

Vuoden 1886 virsikirjassa oli lisäksi kolme Runebergin virttä, jotka jäivät pois myöhemmistä virsikirjoista.

- 182 Tyköni lasten sallikaa (3 säk.)
Låt barnen komma hit till mig
- 299 Ah, missä viivyt, auttajan? (4 säk)
Ljud psalm om binden, som förskräckt
- 431 Leipää jokapäiväist' anoo (2 säk)
Herre, hela världen tröster

Runebergin virsITUotannon parhaimmistoon lukeutuva pitkäperjantain virsi ”Han på korset, Han allena” (Vain Hän ristillä, Hän yksin) ei sisälly suomenkieliseen virsikirjaan. Virressä runoilija kuvaa rakkaudessa voimattoman karsivällistä Ihmisen Poikaa, joka kuolee vihamiehen ja ystävän puolesta valikoimatta ja laskematta omiensa lukua. Kritiikkiä on herättänyt se, miksi runoilija ei käyttänyt Vapahtajan nimeä ja miksi siinä ei puhuta sovintokuolemasta vaan mittaamattomasta rakkaudesta. Myöskään Runebergin suosittu häävirsi *Gud, se i nåd till dessa två* ei sisälly suomenkieliseen virsikirjaan. Rudolf Lagin säveltämänä se sisältyy ruotsinkieliseen virsikirjaan (nro 235). Alpo Noposen suomennoksena se on kuitenkin yleistynyt yksin- ja kuorolauluna.

Alpo Noponen 1906

Sa, Herra, katse armoinen
luo näiden kahden puolehen;
he riemut, murheet elon tään
nyt päättää jakaa keskenään.

Runebergin virsirunoudelle tyypillisiä piirteitä

Runebergin kädenjälki virsikirjan uudistamisessa näkyy voimakkaimmin 1) evankeliumivirsien uudistamisessa, joissa vanha kertova tyyli vaihtui lyyriseen kuvaukseen, 2) psalmivirsien uudistamisessa, 3) Jumalan sanaa ja sen merkitystä käsittelevissä virsissä ja 4) ihmisen elämää ja sen tarkoitusta kuvaavissa virsissä. Viimeisessä virsikirjauudistuksessa kaikki muut Runebergin virret muokattiin lukuun ottamatta isänmaan virttä ”Sun kätes, Herra, voimakkaan” (nro 577). Muokkauksen lähtökohtana olivat Runebergin omat virsitekstit, ts. virret tuotiin lähemmäksi runoilijan omaa tekstiä. Aikaisemmin uudistuksen lähtökohtana olivat edellisen virsikirjan tekstimuodot.

Useimmista Runebergin virsien muokkauksista vastasi *Niilo Rauhala*, joka halusi nostaa esille Runebergin runotekstien alkuperäiset, kauniit ja herkäät kielikuvat ja tehdä tällä tavoin oikeutta runoilijan omalle kielelle ja samalla ’pyyhkiä vuosikymmenien pölyt’ hänen virsistään. Runebergin virsien sanomaa on jossakin vaiheessa pidetty ohuena. Rauhala kumoo väitteen ja kuvaa Runebergiä virsissä Jumalan luonnon ja luomistekojen ylistäjäksi, Jumalan Sanan rikkauden ja syvyyden tulkitsijaksi sekä kestävien arvojen kuten lähimmäisen rakkauden ja isänmaan rakkauden kuvaajaksi. Rauhalan mielestä Runebergin virret ovat suomalaisen virsikirjan ydinvirsiä. Seuraavat kuusi Runebergin virttä ovat Rauhalan mielestä sellaisia, jotka eivät koskaan voi jäädä pois suomalaisesta virsikirjasta: ”On meillä aarre verraton” (nro 183), ”Käy köyhään sydämeeni” (nro 124), ”Taivaat kaikki valtiansa” (459), ”Mä silmät luon ylös taivaaseen” (nro 490), ”Sun kätes, Herra voimakkaan” (nro 577) ja ”Ken ompi lähimmäiseni” (nro 431).

142. Meil' onpi aarre verraton, Sen rinnalla myhös
tulta Ja kivet kalliimmattin on kuin tuhla
waan ja multa; Tää lahja kallis taitwan, Tää paras
aarteemme, On pyhä sana Jumalan, Annettu omaksemme.

2. Kun ruoste, toi ja aita syö Muun kaiten kokonansa,
Kun usein raukee ihmistyö Jo lohta alkaisiansa, Kun maa
ja taitwas hukkuupi Ja olemasta laakaa, Niin Herran sana
ijäti. On pysyvä ja wataa.

3. Ei rautene wanhundestaan Tää sana armas, pyhä;
Polvesta polveen samaa waan Suo woimaa, rauhaa pyhä.
Se tähdess' onpi woimassa; Kun luonto kaikki hajoo; Ei
fiitä latoo rahtua, Waikk' maa ja taitwas wajoo.

4. O sana kallis, waikka pois hyljätty monta kertaa,
Mit' ihmiswiisauts se woiis Sinulle wetää wertaa? Pyjem-
pää turwaha meille ten Woi tuoda mistään muusta, Kun
armon sana ikuinen, Lähtenyt Herran suusta?

5. Jos toisten tutein pettäisä Mä tartuin sanaan Her-
ran, Jos maailman meren myrskyistä Palenin siihen ker-
ran, Niin tiedän paikan turwatur, Miss' ijäinen on rauha,
Sataman tunnen suutatur, Miss' eivät myrskyt pauhaa.

6. Kun wesi lintu lahdelta Käy alle weben pinnan, Ja
huhdottuaan sultansa Taas nostaa puhtaan rinnan, Niin
puhdistuupi sieluki Sanassa kirkkahassa; Se tuntee että
liikkuupi Olosaan oikiasa.

7. Siis kiltos, Herra laupias, Nyt laakamatta aiwan,
Kun sinä meille sanasfas Osoitit tietä taitwaan! Ken nyt
on köyhä, rikas ten, Sun sanas saatuamme! Omahan on
se jolaisen, Tää kalliin tawaramme.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- ANDERSÉN, H. 1971. *Evangeliepsalmerna i Finlands svenska psalmbok av år 1943. Med särskild hänsyn till deras uppkomst, utveckling och användning i högmässan. Laudaturavhandling i praktiskt teologi.* Helsingfors universitet.
- Förslag till Svensk Psalmbok för de evangeliskt-lutherska församlingarne i Storfurstendömet Finland. Helsingfors 1857
- HALLIO, K. 1936. *Suomalaisen virsikirjan virret. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 203.* Tampere.
- Kotimaa 5.2.1991. Niilo Rauhalan haastattelu.
- Lisäysvirsiä Uuteen Suomalaiseen Virsikirjaan Nuottien kanssa. Helsinki 1868.
- Otavan Suuri Encyklopedia 8. Reykjavik - sukulaisuus. Otava. Keuruu 1980.
- PAJAMO, R. 1991. *Hymnologian peruskurssi. Sibelius-Akatemia. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 2.* Helsinki.
- PELTONEN, AARRE M. 1977. *Alpo Noposen kirjallinen tuotanto sekä hänen tuotantoaan ja elämäänsä käsittelevä kirjallisuus. Tampereen yliopisto. Kotimainen kirjallisuus. Monistesarja n:o 7.* Tampere.
- ROSENQVIST, V. T. 1904. *Runebergs insats i arbetet för åstadkommande af en ny svensk psalmbok i Finland. - J. L. Runebergs hundraårsminne.* Helsingfors 1904.
- Johan Ludvig Runebergin teokset. Uusi suomennos, jonka ovat toimittaneet Juhani Aho, Paavao Cajander, Arvi Jännes, Eino Leino, O. Manninen ja Alpo Noponen. III nidos. Porvoo 1906.
- Suomalainen Virsikirja evankelis-lutherilaisille seurakunnille Suomen Suuriruhtinaanmaassa. Hyväksytty Suomen toisessa yleisessä kirkolliskokouksessa vuonna 1886. Helsinki 1888.
- Suomen evankelisluterilaisen kirkon koraalivirsikirja. Hyväksytty viidennessätoista yleisessä kirkolliskokouksessa vuonna 1943. Ohjepainos. Porvoo 1943.
- Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty ylimääräisessä kirkolliskokouksessa 13. helmikuuta 1986. Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitto. Helsinki 1987.
- Svensk Psalmbok för den evangelisk-lutherska församlingarne i Storfurstendömet Finland. Antagen af kyrkomötet 1886. Helsingfors 1890
- Svensk psalmbok för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Antagen av kyrkomötet i februari 1986. Församlingsförbundets Förslags Ab. Vasa 1987.
- Uusi Suomalainen Virsikirja Nuottien kanssa. Arnessa asetetun komitean ehdottama. Helsinki 1867.
- Uusi Koraalikirja evankelis-lutherilaisille seurakunnille Suomen Suuri-ruhtinaanmaassa. Laadittu Suomen toisen yleisen kirkolliskokouksen v. 1886 asettaman koraalikomitean uuden suomalaisen ja ruotsalaisen koraalivirsikirjan mukaan ynnä sovitettu myös vanhaankin suomalaiseen ja ruotsalaiseen virsikirjaan. Helsinki 1888.
- VILJANEN, L. 1948. *Runeberg ja hänen runoutensa 1837-1877.* WSOY. Porvoo.
- VOIPIO, A. 1940. *Virsiemme synty ja olemus. Evankelisen hymnologian pääpiirteet.* Porvoo.
- VOIPIO, A. 1956. *Laulava seurakunta. Kertoelmia messulauluista ja virsistä. Suomen Pyhäkouluyhdistys. 3. painos. Jyväskylä.*
- VOIPIO, A. 1955. *Virsiän pyhä runous. Toinen painos. WSOY. Porvoo.*
- VÄÄTÄINEN, K. 1957. *Johan Ludvig Runebergin suomennetut virret vuosien 1886 ja 1938 virsikirjoissa. Pastoraalitutkielma.*